

Torda Péter¹

A légierő-elméletek és a stratégiai kommunikáció összefüggései

The Relationship Between Airpower Theories and Strategic Communication

Absztrakt

Jelen tanulmány feltárja a stratégiai kommunikációval kapcsolatos összefüggéseket a légi hadviselés alaptételeit lefektető klasszikus teoretikusok, illetve a légierő-elméletek korszakváltását fémjelző gondolkodók hadelméleteiben. A tanulmány rámutat, hogy a stratégiai kommunikáció koncepciói a kezdetektől fogva részét képezik a légierő-elméleteknek, illetve arra, hogy a légierő teoretikusai rendkívül erős stratégiai kommunikációs hatást tulajdonítanak a légi hadviselésnek. A légierővel kapcsolatos teóriák egyik alapfeltevése, hogy a légicsapások olyan lélektani hatást váltanak ki az ellenséges lakosság, illetve az ellenséges vezetés tudatában, amely kulcsfontosságú az ellenség akaratának megtöréséhez és a támadó fél akaratának érvényesítéséhez, vagyis a háború politikai céljának eléréséhez. Ez a feltételezés ugyanúgy jellemzi a klasszikus, mint a modern légierő-elméleteket. Ugyanakkor, sem a klasszikus, sem a modern teóriák nem állapítanak meg általános érvényű összefüggéseket arra a hatásmechanizmusra, amely a légicsapástól az ellenség megadásra kényszerítéséig vezet.

Kulcsszavak: stratégiai kommunikáció, légierő-elmélet, Giulio Douhet, Hugh M. Trenchard, William L. Mitchell, John R. Boyd, John A. Warden III, David A. Deptula

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszoigalati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: torda.peter@stud.uni-nke.hu

Abstract

The present article explores strategic communication-related aspects in the military theories of classical thinkers who have laid out the foundational theses of air warfare and in the military theories of thinkers who have hallmarked the new era of airpower theories. This article demonstrates that the concepts of strategic communication have been integral to airpower theories from the outset as well as that airpower theorists attribute an exceptionally strong strategic communication impact to air warfare. One of the basic assumptions of airpower theories is that air strikes impose a psychological impact in the minds of enemy populations and of enemy leadership which is key to breaking the enemy's will and to enforcing the will of the attacking party, and ultimately to achieving the political objective of warfare. This assumption is equally characteristic of classical as of modern airpower theories. However, neither classical, nor modern theories lay out findings of a general validity when it comes to the mechanisms which lead from air strikes to forcing the enemy to surrender.

Keywords: strategic communication, airpower theory, Giulio Douhet, Hugh M. Trenchard, William L. Mitchell, John R. Boyd, John A. Warden III, David A. Deptula

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a stratégiai kommunikáció egyre meghatározóbb szerepet tölt be a hadelméletben és a hadviselésben egyaránt. Nem létezik egységesen elfogadott definíció a stratégiai kommunikációra, de a tudományos irodalom két alapvető kommunikációs modell mentén értelmezi a koncepciót. Szűkebb értelmezési keretben, a szakirodalomban klasszikus referenciapontként használt definíció alapján,² a szervezet által tudatosan és küldetése elérése érdekében folytatott kommunikációt tekinthetjük stratégiai kommunikációnak. Tágabb értelmezési keretben, a szervezet maga is kommunikációs mozzanatokból épül fel,³ és a szervezet bármely tagjának bármely cselekvése, vagy annak hiánya, kommunikál, és akarva vagy akaratlanul is kiválthat stratégiai hatást.

A stratégiai kommunikáció katonai összefüggéseit vizsgálva, a NATO definícióit tekinthetjük jellemzőnek, mivel ezek valamennyi szövetséges állam egyetértését tükrözik. A NATO fogalomkészlete egyaránt átfogja a stratégiai kommunikáció tágabb és szűkebb értelmezési kereteit. A tágabb értelmezési mezőre a Szövetség stratégiai kommunikációs doktrínájában találunk példát, amely így fogalmazza meg a NATO stratégiai kommunikációs megközelítését.

„Minden, amit a NATO és partnerei tesznek és mondanak, vagy elmulasztanak megtenni es elmondani, akaratlagos és akaratlan következményekkel jár. Üzenetet közvetít minden

² HALLAHAN et al. 2007: 3.

³ TORP 2015.

cselekvés, szó és kép, és a fegyveres erők minden tagja üzenetek hordozója, a műveleti területen tevékenykedő egyes katonától a hadszintéparancsnokig.”⁴

A szűkebb értelmezési mezőből merít a NATO definíciója a stratégiai kommunikációra:

„a NATO kommunikációs tevékenységeinek és képességeinek koordinált és megfelelő alkalmazása, ideértve szükség szerint a nyilvános diplomáciát,⁵ közkapcsolatokat,⁶ katonai közkapcsolatokat,⁷ információs műveleteket⁸ és lélektani műveleteket,⁹ a Szövetség szakpolitikáinak, műveleteinek és tevékenységeinek támogatása, illetve a NATO céljainak előmozdítása érdekében”.¹⁰

Habár a stratégiai kommunikáció kortárs fogalom, a kommunikáció mindig is központi és kritikus kérdése volt a háború megvívásának.¹¹ A stratégiai kommunikáció-tanulmányok érdeklődési körébe tartozó kutatási objektumok a kezdetektől fogva részét képezik a hadtudományi gondolkodásnak. Ezek közé tartoznak a hadviselés erkölcsi és lélektani aspektusai, köztük a meggyőzés, befolyásolás, megtévesztés, elrettentés, megfélemlítés, az ellenfél akarata megtörésének kategóriái. A léghadviseléssel kapcsolatos teóriák fejlődése során ezek az aspektusok folyamatosan és hangsúlyosan jelennek meg az elméletekben.

A légi erő-elméletek kezdetektől jelen lévő és meghatározó jelentőségű problémája a csapásmérés lélektani hatásainak, illetve a lélektani hatásokból következő stratégiai és politikai hatások előrejelzése. A teóriák fejlődése során a hangsúly a polgári lakosság és a létfontosságú infrastruktúrák megkülönböztetés nélküli pusztításától az ellenség megbénításához szükséges mértékű precíziós légicsapások felé tolódott el. Ugyanakkor az egymást követő elméletek mögött változatlan formában maradt meg az az alapfeltevés, hogy a légicsapások olyan hatásokat keltenek az ellenséges lakosság, illetve politikai vezetés tudatában, amelyek végső soron aláássák a háborús erőfeszítést. A kérdés rendszerezett formában történő elemzése a II. világháború végét követő időszakban vette kezdetét,¹² de azóta sem vált ismertté általános érvényű összefüggés az ellenségre mért légicsapások és az ellenséges társadalom morális állapotában vagy az ellenséges vezetés döntéshozatali folyamatában elérni kívánt hatás között.¹³

Kutatásomhoz azt a hipotézist vettem alapul, hogy a légi erő-elméletek magukban foglalják a légi hadviselés és a stratégiai kommunikáció összefüggéseit, és tanulmányomban azt a tudományos problémát kívánom feltárni, hogy pontosan milyen összefüggések állapíthatók meg a légi erő-elméletek és a stratégiai kommunikáció között. Tanulmányom célja a légi erő hadelméleteiben megvizsgálni a stratégiai kommunikáció helyét és szerepét, valamint elemezni annak feltételezett hatását

⁴ NATO 2023: 20.

⁵ Public Diplomacy.

⁶ Public Affairs.

⁷ Military Public Affairs.

⁸ Information Operations.

⁹ Psychological Operations.

¹⁰ ALTHUIS et al. 2023: 10.

¹¹ NÉMETH 2013: 130.

¹² MUELLER 2010: 10.

¹³ HENRIKSEN 2008: 850.

a háború céljának elérésére. Vizsgálatom a hagyományos fegyverekkel folytatott légi hadviseléssel kapcsolatos elméleti anyagra fókuszál, jóllehet a mai fogalomhasználattal tömegpusztító fegyvernek nevezett eszközök alkalmazása már a légi hadviselés első teoretikusainak műveiben is megjelenik, például Douhet vegyi fegyverek alkalmazásával kapcsolatos elképzeléseiben. Ugyanakkor a tömegpusztító fegyverek alkalmazásától való általános tartózkodás, illetve azok egy részére vonatkozó nemzetközi jogi tilalmak, olyan speciális összefüggéseket vetnek fel a stratégiai kommunikáció szempontjából, amelyeket jelen tanulmányban nem indokolt vizsgálni. A tömegpusztító fegyvereken belül külön kategóriát képeznek a nukleáris fegyverek, amelyek hadrendbe állításuk óta egyértelmű és szoros összefüggést mutatnak a stratégiai kommunikációval: elég, ha a nukleáris doktrínák középpontjában álló elrettentés fogalmára gondolunk. Ennek az összefüggésnek a feltárása azonban szintén túlmutat jelen tanulmány keretein.

Feltevésém igazolása vagy megcáfolása érdekében áttekintettem a stratégiai kommunikációval kapcsolatos összefüggéseket a légierő klasszikusainak, valamint modern teoretikusainak munkáiban. A klasszikusok közül a két világháború közötti időszakban a légi hadviselés alaptételeit lefektető¹⁴ legbefolyásosabb gondolkodók, Giulio Douhet, Hugh M. Trenchard és William L. Mitchell, hadelméletét vizsgálok. A légierő modern teoretikusai közül a légierő-elméletek korszakváltását fémjelző amerikai gondolkodók, John R. Boyd, John A. Warden III és David A. Deptula hadelméletét dolgoztam fel.

A kutatómunkát a légi hadviselés elméletével kapcsolatos tudományos irodalom feltárásával végeztem el, részben elsődleges, részben másodlagos forrásokra támaszkodva. A szakirodalmi forrásokat tudományos adatbázisokban, tárgyszavas keresés útján kutattam fel. A kutatási területet érintő tudományos művek döntő többsége angol nyelvű forrásokból, különösen angol nyelvű tudományos folyóiratokból férhető hozzá.

A stratégiai kommunikáció és a légierő-doktrínák általános összefüggései

A stratégiai kommunikáció felértékelődése a hadművészetben átfedést mutat a légierő haderőnem előtérbe kerülésével, különösen az elmúlt évtizedek fegyveres konfliktusaiban. „A modern világban a légierő vált a katonai erő kivetítésének elsődleges formájává”,¹⁵ és a modern légierő-doktrínákban helyet kapnak a stratégiai kommunikációval kapcsolatos összefüggések. Az Amerikai Egyesült Államok (USA) légierőjének doktrínája megállapítja, hogy a „légierő a világ minden pontján kommunikálja a közönségek számára az USA képességeit és eltökéltségét”.¹⁶ A doktrína leírja továbbá a légierő kritikus szerepét az információs térben végrehajtott műveletekben. „A légierő minden cselekvése [...] kommunikál valamilyen üzenetet vagy szándékot [...]. Ezeknek az üzeneteknek a megformálása és kiaknázása központi része a műveleti és tervező munkának.”¹⁷ A NATO légi és világuőrműveleti doktrínája rögzíti a légiműveletek

¹⁴ CSENGERI 2017: 48.

¹⁵ OLSEN 2018: 12.

¹⁶ U.S. Air Force 2021: 8.

¹⁷ U.S. Air Force 2021: 9.

stratégiai kommunikációs szempontjait, ideértve, hogy a „katonai tevékenységek, különösen, amelyek erő alkalmazásával járnak, stratégiai szinten kommunikálhatnak és a közönségek széles körében befolyásolhatják a percepciókat”.¹⁸ Az Egyesült Királyság légi-elmélet-doktrínája már az előszóban kiemeli a légi-elméletnek azt a jellemzőjét, hogy mind a puha hatalom, mind a kemény hatalom eszközeivel képes befolyásolni a közönségeket, és ezáltal hozzájárulni az események gyors értékeléséhez és az azokra történő határozott reagáláshoz.¹⁹ A brit doktrína emellett leírja a légi-elmélet szerepét az integrált fellépésekben, amelyek a katonai és nem katonai tevékenységek összehangolásán keresztül befolyásolják a célközönségek attitűdjét és magatartását a kívánt hatások elérése érdekében.²⁰ A Magyar Honvédség Légi Művelet Doktrínája²¹ nem nevesít kommunikációs aspektusokat. A légi-elmélet alkalmazásának elveit felsorolva azonban elsők közt említi az erődemonstrációt, amely összefügg a stratégiai kommunikációval. Összegezve, az USA, NATO és az Egyesült Királyság doktrínái is számolnak a légi-elméleti kommunikációs célú alkalmazásával, beleértve az információs környezet értékelését és a közönségek tájékoztatását és befolyásolását.

Stratégiai kommunikáció a légi-elmélet klasszikus teoretikusainak gondolkodásában

Giulio Douhet, a légi-elméletnek talán legismertebb úttörője, *A légiuralom* című munkájában a háború menetét egyedül is eldönteni képes, az ellenség anyagi és erkölcsi ellenállását szakadatlan légitámadásokkal megtörő légi-elmélet képét festi le.²² Douhet légiuralom-konceptiójának lényeges eleme az ellenség lakott területeinek pusztítása és ezáltal olyan lélektani hatások kiváltása, mint pánik, kilátástalanság, a társadalom demoralizálása, amelyek a háború ellen fordítják a lakosságot. Douhet szerint a légi-elmélet közvetlen romboló tevékenysége által „sokkal könnyebben érhető el az anyagi-erkölcsi összeomlás”,²³ az ellenfél erkölcsi ellenállásának „megsemmisítése vagy legalábbis súlyos megrongálása meggyorsítja majd a döntést és a jövő háborúinak időtartamát jelentősen megrövidíti”.²⁴ Douhet elutasít minden korlátozást a légi-elmélet alkalmazását illetően, beleértve a civil lakosság bombázásával kapcsolatos önmérsékletet.

Hugh M. Trenchard, akire a „Brit Királyi Légi-elmélet atyjaként” is hivatkoznak, Douhet-t megelőzően kezdte megalkotni a légi-elméletét. Douhet nézeteit megelőlegezve, Trenchard sokkal pusztítóbbnak vélte a levegőből mért pusztítás lélektani hatását, mint annak fizikai hatását.²⁵ Trenchard híressé vált, habár tudományosan nehezen alátámasztható számítása szerint a bombázás erkölcsi hatásai hússzorosan haladják meg annak fizikai hatását.²⁶ Erre a meggyőződésre épül Trenchard „erkölcsi hatású

¹⁸ NATO 2016: 1–18.

¹⁹ UK MoD 2022: 14.

²⁰ UK MoD 2022: 70.

²¹ MH 2015: 1–2.

²² DOUHET 1971.

²³ DOUHET 1971: 37.

²⁴ DOUHET 1971: 37.

²⁵ SZŰCS–KRAJNC 2014: 19.

²⁶ GURANTZ 2022: 125.

bombázás” elmélete, amely azzal kalkulál, hogy „az ellenség létfontosságú hadiipari központjainak támadása erősen aránytalan mértékű pszichológiai hatással jár majd a dolgozók körében, amely nagymértékben aláássa az ellenséges nemzet katonai erejét”.²⁷ Trenchard azonban bizonyos korlátozások mellett tartotta csak elfogadhatónak a lakosság moráljának megtörését célzó légitámadásokat, illegitimnek minősítve a polgári lakosság megkülönböztetés nélküli terrorbombázását.

Az amerikai William L. Mitchell, Trenchardhoz hasonlóan, a nemzeti légi-erő alapító atyjaként vonult be a köztudatba. Mitchell is úgy vélekedett, hogy

„az ellenséges nemzet lakossága szempontjából létfontosságú központok (nagyvárosok, ellátó-centrumok, közlekedési csomópontok stb.) ellen végrehajtott bombázásokkal elérhető, hogy az adott országban polgári elégedetlenség, vagy felkelés »elsőpörje« a kormányon levőket és így a célzott politikai események bekövetkezzenek”.²⁸

Mitchell, illetve az általa képviselt iskola azonban ellenezte a polgári lakosság közvetlen támadását, „az infrastrukturális és ipari létfontosságú központok támadásában látta a civil morál és az ellenség ellenállása megtörésének hatékonyabb módját”.²⁹ Mitchell felfogásában a légi-erő nemcsak intenzívebbé és gyorsabb lefolyásúvá teheti a háborút, de a légi-erő olyan erős fenyegetést jelenthet, amely eltántoríthat egy ellenséges államot attól, hogy háborúba lépjen.³⁰

Megjegyzendő, hogy a két világháború között megjelent munkáikban a gépesített háború más teoretikusai is erős jelentőséget tulajdonítottak az erkölcsi és lélektani szempontoknak a légi-erő hadművészetében. Liddel Hart úgy vélekedett, hogy a repülőgép képes arra, hogy „ráugorjon” az ellenség „akarati és politikai központjára”, néhány órán vagy napon belül megbénítsa „a harcoló ország idegrendszerét”.³¹ Fuller úgy vélte, hogy a légi-erő és a szárazföldi erők gépesítésének hatására „a fizikai pusztítás, amely az első világháborúban érte el csúcspontját, egyre növekvő mértékben átadja a helyét az ellenség demoralizálásának és ez nemcsak a hadseregekre, hanem a polgári lakosságra is vonatkozik”.³² Ez utóbbi összefüggés rajzolódik ki Fuller gépesített háborúval kapcsolatos nézeteinek vezérfonalaként: a küzdelem intellektuális és erkölcsi dimenziója lép a „pusztítás dogmájának” helyébe, a lélektani támadás veszi át a fizikai harc, az emberi test megsemmisítéséért vívott küzdelem helyét.³³

A légi-erő hadelméletének úttörői arra számítottak, hogy a civil lakosság és a létfontosságú infrastruktúrák ellen irányuló bombatámadások megtörik az ellenséges társadalom morálját, és végső soron megadásra kényszerítik az ellenséget. Ezt a várakozást végül nem váltották be a II. világháború tapasztalatai. A II. világháborúban jellemző stratégiai légi-bombázási műveletek, amelyeket a területbombázás vagy terrorbombázás fogalmaival is leírhatunk, nem kényszerítették térdre a szemben álló

²⁷ MULLER 2014: 25.

²⁸ KRAJNC 2014: 199.

²⁹ JENEI-SZÜCS-KRAJNC 2014: 33.

³⁰ DAVIS BIDDLE 2019: 20.

³¹ LIDDEL HART 1972: 30.

³² FULLER 1972: 54–55.

³³ FULLER 1972: 54–55.

feleket, sem a tengelyhatalmak, sem a szövetségesek oldalán. Douhet, Trenchard és Mitchell teóriái mind arra a feltételezett ok-okozati összefüggésre építenek, amely a légibombázás, a polgári lakosság morális összeomlása, az ellenség akarátának megtörése és a háború politikai céljának elérése között húzódik. Jóllehet a klasszikus gondolkodók különbözőképpen vélekedtek a civil lakosság bombázásának megengedhetőségéről, illetve annak felételeiről, légielőbombázással kapcsolatos feltételezéseik osztoznak abban az alaptézisben, hogy a légielőcsapások az ellenséges lakosság tudatának befolyásolásán keresztül a háborús győzelem irányába hatnak.

Stratégiai kommunikáció a légielő modern teoretikusainak gondolkodásában

A II. világháború tapasztalatait tükrözik vissza a hidegháború időszakában végrehajtott stratégiai légielőbombázási műveletek is. Különösképpen az amerikai területbombázási stratégia sem a koreai háborúban nem kényszerítette megadásra az ellenséget, sem a vietnámi háborúban nem omlasztotta össze az ellenség morálját. A II. világháború utáni időszak első, az ellenség morálját igazolhatóan megrendítő légielőhadjárata az 1990–91-es öbölháborúban a szövetséges támadás első fázisában végrehajtott amerikai légielőbombázási művelet volt. Az öbölháborúban sikeresnek bizonyult koncepció segítette győzelemre a NATO-t az 1999-ben Jugoszlávia ellen folytatott légielőhadjárásban is, habár nincs tudományos konszenzus abban a kérdésben, hogy a háborút a légielő egyedül nyerte meg,³⁴ esetleg a NATO szárazföldi támadás fenyegetése és/vagy az orosz diplomácia bírta kapitulációra Milošević elnököt.³⁵ Az öbölháború koncepció alapozta meg a kezdeti stratégiai és politikai sikereket az USA afganisztáni és iraki műveleteiben a 2000-es évek elején. A NATO által 2011-ben Líbia ellen végrehajtott légielőhadművelet a repüléstilalmi zóna kiterjedt alkalmazására jelent példát, amely magában foglalja a szárazföldi csapatmozgások és csoportosítások tilalmát is, és ezáltal megakadályozza az ellenséges csapatok felfejlődését.³⁶ A NATO légielőhadművelete hozzájárult a felkelők területszerzéséhez,³⁷ és végső soron kulcsfontosságúnak bizonyult a Kadhafi-ellenes koalíció győzelmében.³⁸

A légielő-elméletek megújításában kulcsszerepet betöltő, a koreai és vietnámi háborúk tapasztalataiból merítő, John R. Boyd, amerikai légielő-teoretikus, „konceptcionális megközelítése az ellenség pszichológiai megbénításán alapul [...], elméletei a konfliktus kognitív és erkölcsi szféráira helyezik a hangsúlyt”.³⁹ Boyd hadelméletének központ fogalma az OODA,⁴⁰ amely az angol megfigyelni, eligazodni, dönteni, cselekedni igékből alkotott betűszó. Boyd ciklikusan ismétlődő folyamatként írta le az OODA-t, amelyet nemcsak a légielőtaktika szintjén, hanem a hadviselés magasabb

³⁴ OLSEN 2015: 15.

³⁵ HENRIKSEN 2008: 824.

³⁶ STEPHENS 2015: 283.

³⁷ PETERSSON 2023.

³⁸ STEPHENS 2015: 285.

³⁹ OLSEN 2015: 20.

⁴⁰ Observe – Orient – Decide – Act.

szintjén is érvényesnek tartott. Stratégiai értelemben az eligazodás válik a folyamat központi fázisává, amelynek sikere a helyzetelemzés eredetiségén és a gondolkodás kreativitásán múlik.⁴¹ Boyd olyan stratégia mellett szállt síkra, amely az ellenség vezetésének tudatát célozza meg.⁴² Jóllehet Boyd az általános érvényesség igényével fogalmazta meg teóriáját, „a sebességre és az ellenség dezorientáló hatású meglepésére helyezett hangsúly [...] különösen a légihadviselés területén tűnik érvényesnek [...]”.⁴³ Boyd manőverrel kapcsolatos elgondolása alapvetően kognitív meghatározottságú,⁴⁴ magában foglalja a „meglepés, sokkhatás, megtévesztés és kétértelműség fogalmait, megtöri az ellenség kohézióját, zűrzavart és pánikot okoz.”⁴⁵

Az 1990–91-es öbölháborúban az amerikai légihadjárat⁴⁶ stratégiai koncepcióját megalkotó John A. Warden a felszínen szkeptikus volt a polgári lakosság moráljának megtörését illetően.⁴⁷ Hadelméleti gondolkodásának középpontjában az ellenség stratégiai megbénítása állt, és jóllehet Warden felismerte ennek fizikai és pszichológiai összetevőit, ez utóbbiakat rendkívül nehezen mérhetőnek vagy beazonosíthatónak ítélte meg.⁴⁸ Ugyanakkor Warden koncepciója mégiscsak erősen lélektani jellegű, amennyiben „ellentmondást nem tűrő fókuszot helyezett a vezetésre, az ellenséges elit tudatára”.⁴⁹ Warden a vezetés elpusztítását vagy elszigetelését tartotta az ellenséges állam feletti győzelem leghatékonyabb és leghatásosabb módjának.⁵⁰ Az ellenség súlypontjainak, különösen a kulcsfontosságú gazdasági, kommunikációs és vezetési struktúráinak, egyidejű, precíz, célzott támadásán keresztül igyekezett az ellenfelet megbénítani és megadásra kényszeríteni.⁵¹ Warden ez irányú gondolkodásáról sokat elmond az a kijelentése, miszerint „meg kell szabadulnunk attól a gondolattól, hogy a háború központi jellemzője a katonai erők összecsapása”.⁵² Habár az öbölháborús légihadjárat tényleges hatásmechanizmusát illetően nincs teljes egyetértés, a hadjárat mégis széles körben sikeres megítélés alá esik.⁵³ Ennek egyik oka, hogy az amerikai légitámadások aláásták az iraki szárazföldi erők erkölcsi ellenálló képességét: az iraki frontcsapatok 20–40%-a dezertált a szárazföldi támadás megindítása előtt.⁵⁴ Warden elbeszélésében⁵⁵ az iraki kommunikációs rendszerek megbénítása többek között azt a célt akarta elérni, hogy aláássa Szaddám Husszein imázsát és jelenlétét a lakosság hétköznapjaiban. Warden abban bízott, hogy az Irak ellen folytatott légihadjárat előidézi a Szaddám-rendszer összeomlását, de elgondolása nem adott választ arra az alapvető jelentőségű kérdésre, hogy az ellenség megbénítása pontosan hogyan vezet

⁴¹ MELLINGER 2001: 142.

⁴² MELLINGER 2001: 142.

⁴³ MELLINGER 2001: 142.

⁴⁴ DAVIS BIDDLE 2019: 43.

⁴⁵ DAVIS BIDDLE 2019: 44.

⁴⁶ „Instant Thunder” kódnevű légi hadjárat.

⁴⁷ WARD 2006: 11.

⁴⁸ STEPHENS 2015: 268.

⁴⁹ STEPHENS 2015: 268.

⁵⁰ WARD 2006: 11.

⁵¹ HUNTER WARD 2020: 31.

⁵² WARD 2006: 11.

⁵³ GURANTZ 2022: 125.

⁵⁴ DAVIS BIDDLE 2019: 49.

⁵⁵ WARDEN 1997: 182.

majd el az ellenséges nemzet küzdeni akarásának megtöréséhez.⁵⁶ Utólag Warden azzal magyarázta a kívánt hatás elmaradását, hogy nem került sor a Szaddám-rendszer ellenajánlatát megfogalmazó stratégiai lélektani műveleti kampányra, amely ugyanolyan fontos lett volna, mint a légitbombázási műveletek. Warden felidézi, hogy épp erre tett javaslatot a szövetséges erők parancsnokának, Schwartzkopf tábornoknak, de egy ilyen erőfeszítésre nem mutatkozott fogadókészség a politikai vezetés részéről.⁵⁷

A hatásalapú műveletek teoretikusaként ismertté vált⁵⁸ David A. Deptula részt vett az öbölháborús amerikai légihadjárat megtervezésében, és a bombázás megkezdésekor személyesen üzent meg az iraki civil lakosságnak a nemzetközi médiában, hogy „amint megszabadultok Szaddámtól, újra lesz áram”.⁵⁹ Deptula hatásalapú műveletek koncepciója arra a felismerésre épít, hogy egy légicsapás sikerét nem feltétlen a pusztítás mértéke, hanem annak hatása határozza meg. Az öbölháborús légihadjárat példájából kiindulva, egy iraki erőmű lerombolása helyett bizonyos rendszeremek kiiktatása is elégségesnek bizonyult annak a hatásnak az eléréséhez, hogy Bagdad egyik körzetében átmenetileg szüneteljen az áramszolgáltatás.⁶⁰ Deptula teóriájának központi – és a háború lezárása szempontjából kritikus – eleme a lakosság akaratának és a vezetésbe vetett bizalmának megtörése, és az ilyen irányba ható műveleteket hatékonyabbnak ítélte a katonai célpontok támadásánál.⁶¹ A hatásalapú műveletek koncepciójához kapcsolódik a párhuzamos hadviselés elgondolása, amelynek lényege, hogy számos repülőgép egyidejűleg mér csapást a teljes hadszíntéren, az ellenség megbénításának, nem pedig megsemmisítésének céljából.⁶² A hatásalapú műveletek „végrehajtása olyan kifinomult megfigyelési és precíziós csapásmérő képességeken múlik, amelyek alkalmasak az ellenség döntéshozatali képességének összeomlasztására, zavart, félelmet és a reménytelenség érzését keltik, ami pedig fatális ballépéshez, megadáshoz vagy bénító hatású akaratvesztéshez vezet”.⁶³

Összegezve, Boyd, Warden és Deptula légierő-elméleteinek közös szála az ellenség megbénítása, amely közvetve vagy közvetlenül, a légierő kognitív dimenzióban gyakorolt hatásából ered. Boyd elmélete elsősorban az ellenség lélektani, míg Warden és Deptula elmélete elsősorban az ellenség fizikai megbénítását célozza.⁶⁴ Ugyanakkor Warden és Deptula elméletei azt feltételezik, hogy az ellenség fizikai megbénítása, amely a minimálisan szükséges mértékű rombolást foglalja csak magában, az ellenséges társadalom vagy vezetés körében olyan kognitív hatást vált ki, amely ellehetetleníti a háborús erőfeszítés fenntartását, ezáltal győzelemre vezet.

⁵⁶ HENRIKSEN 2008: 850.

⁵⁷ WARDEN 1997: 182.

⁵⁸ DAVIS BIDDLE 2019: 50.

⁵⁹ GRAHAM 2006: 182.

⁶⁰ MELLINGER 2018: 41.

⁶¹ WARD 2006: 12.

⁶² OLSEN 2018: 16.

⁶³ TOMES 2006: 54.

⁶⁴ OLSEN 2015: 20.

Következtetések

A lefolytatott vizsgálat igazolta a kutatómunka alapját képező hipotézist, vagyis azt, hogy a légi-elméletek magukban foglalják a légi-erővel és a stratégiai kommunikáció összefüggéseit. A vizsgált elméletek mindegyike megfogalmaz olyan összefüggéseket a légi-erő alkalmazásával, különösen a légi-erővel, kapcsolatban, amelyek a stratégiai kommunikáció értelmezési keretébe esnek. Ezek közül legjellemzőbb az ellenséges ország polgári lakosságának és vezetésének olyan jellegű tudati befolyásolása, amely a támadó fél háborús sikerének irányába hat.

A légi-elméletek a kezdetektől fogva rendkívül erős stratégiai kommunikációs hatást tulajdonítottak az új haderőnek, feltételezve, hogy a légi-erővel lélektani hatása felülmúlja azok fizikai hatását. A klasszikus teoretikusok a hadban álló társadalom erkölcsének megtörését tekintették annak a kritikus kapocsnak, ami a fizikai pusztítást az ellenség vereségbe kényszerítésével köti össze. E hatásmechanizmus beindítására pedig különösen alkalmasnak találták a légi-erőt. Hasonló feltételezés fut végig a modern légi-elméleteken is: az ellenség megbénítása, a szükséges mértékű és célzott fizikai rombolás útján, olyan kognitív hatást vált ki a társadalomban és az ellenséges vezetésben, amely összeomlást okoz. Mind a klasszikus, mind a modern légi-elméletek elemzéséből arra következtetünk, hogy a légi-erő alkalmazásának feltételezett stratégiai kommunikációs hatása kulcsfontosságú a háború céljának eléréséhez, vagyis akarunk rákényszerítéséhez a szemben álló félre.

Ugyanakkor a légi-elméletek adósak maradnak annak magyarázatával, hogy a stratégiai kommunikációs hatások és kölcsönhatások milyen láncolata vezet a légi-erővel az ellenség ellenállásának megtöréséig. Ebben a tekintetben további tudományos kutatás tárgyát képezheti az ok-okozati összefüggéslánc két csomópontja: a légi-erővel nyomán az ellenség körében kiváltott kognitív hatásra vonatkozó általános érvényű összefüggések, valamint az előidézett kognitív hatás és a háború cél elérése között feltárható törvényszerűségek.

Irodalomjegyzék

- ALTHUIS, J. et al. (2023): *Understanding Strategic Communications: NATO Strategic Communications Centre of Excellence Terminology Working Group Publication No. 3*. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Online: <https://stratcomcoe.org/pdfs/?file=/publications/download/Terminology-Report-No3-DIGITAL.pdf?zoom=page-fit>
- BERKLAND, David (2011): Douhet, Trenchard, Michell and the Future of Airpower. *Defence & Security Analysis*, 27(4), 389–393. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2011.632256>
- CSENGERI János (2017): A légi-erő, mint a geostratégiai törekvések egyik meghatározó eszköze. *Repüléstudományi Szemelvények*, 31–66. Online: <https://repulestudomany.hu/kiadvanyok/RepSzem-2017.pdf>

- DAVIS BIDDLE, Tami (2019): *Air Power and Warfare: A Century of Theory and History*. [H.n.]: United States Army War College Press. Online: <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1377&context=monographs>
- DOUHET, Giulio (1971): *A Légiuralom. Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből*. Ford. Tandori Dezső. [H.n.]: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.
- FULLER, J. F. C. (1972): Előadások. In SZÁVA Péter (szerk.): *A páncélos háború elméletének képviselői. Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből* 3. Budapest: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 49–103.
- GRAHAM, Stephen (2006): Switching Cities Off. *City*, 9(2), 169–194. Online: <https://doi.org/10.1080/13604810500196956>
- GURANTZ, Ron (2022): Does Punishment Work? Selection Effects in Air Power Theory. *Comparative Strategy*, 41(2), 123–134. Online: <https://doi.org/10.1080/01495933.2022.2039005>
- HALLAHAN, Kirk et al. (2007): Defining Strategic Communication. *International Journal of Strategic Communication*, 1(1), 3–35. Online: <https://doi.org/10.1080/15531180701285244>
- HENRIKSEN, Dag (2008): Inflexible Response: Diplomacy, Airpower and the Kosovo Crisis, 1998–1999. *Journal of Strategic Studies*, 31(6), 825–858. Online: <https://doi.org/10.1080/01402390802373131>
- HEUSER, Beatrice (2013): Misleading Paradigms of War: States and Non-State Actors, Combatants and Non-Combatants. *War & Society*, 27(2), 1–24. Online: <https://doi.org/10.1179/072924708791329190>
- HUNTER WARD, Robert (2020): Fewer Civilian Casualties: Trending Toward a Constraint on the Use of Force. *Comparative Strategy*, 39(1), 29–40. Online: <https://doi.org/10.1080/01495933.2020.1702345>
- JENEI Imre – SZÜCS Pál – KRAJNC Zoltán (2014): William Mitchell Légierő Értelmezése (2.) (Műveleti és Szervezeti Elképzelései, Hatása a Légi Hadviselés és a Légierő Ügyére). *Repüléstudományi Közlemények*, 26(1), 31–38. Online: https://repulstudomany.hu/folyoirat/2014_1/2014-1-04-Jenei_I-Szucs_P-Krajnc%20Z_2.pdf
- KRAJNC Zoltán (2017): A légierő eszmerendszerként való értelmezése. In KRAJNC Zoltán (szerk.): *A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája (tanulmánykötet)*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 192–212.
- LIDDEL HART, B. H. (1972): Emlékiratok. In SZÁVA Péter (szerk.): *A páncélos háború elméletének képviselői. Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből* 3. Budapest: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 5–47.
- Magyar Honvédség (MH) (2015): *Légi Műveletek Doktrína*. 1. kiadás. MH DOFT kód: MD 3.3 (1).
- MELLINGER, Phillip S. (2001): *Airmen and Air Theory. A Review of the Sources*. Alabama: Air University Press, Maxwell Air Force Base. Online: www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0013_MEILINGER_AIRMEN_AIR_THEORY.PDF
- MELLINGER, Phillip S. (2018): Air Power Theory. In OLSEN, John Andreas (szerk.): *Routledge Handbook of Air Power* [ePub]. Abingdon: Routledge, 35–46. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315208138>
- MUELLER, Karl P. (2010): *Air Power*. Online: www.rand.org/pubs/reprints/RP1412.html

- MULLER, Richard R. (2014): The Origins of Mad: A Short History of City-Busting. In SOKOLSKI, Henry D. (szerk.): *Getting Mad: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice*. [H. n.]: Strategic Studies Institute, US Army War College, 15–50. Online: www.jstor.org/stable/resrep12035.5.
- NATO (2016): *AJP 3.3 – Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations*. Edition B Version 1. NATO Standardization Office (NSO), NATO. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a82d7bc40f0b62305b94a32/doctrine_nato_air_space_ops_ajp_3_3.pdf
- NATO (2023): *AJP-10 Allied Joint Doctrine for Strategic Communications*. Edition A Version 1. With UK National Elements. NATO Standardization Office (NSO), NATO. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6525459d-244f8e00138e7343/AJP_10_Strat_Comm_Change_1_web.pdf
- NÉMETH József Lajos (2013): A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban. *Hadtudomány*, 23(1–2), 129–139. Online: www.mhht.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_Nemeth_Jozsef.pdf
- OLSEN, John Andreas (2015): Introduction. Airpower and Strategy. In OLSEN, John Andreas (szerk.): *Airpower Reborn* [ePub]. Annapolis: Naval Institute Press, 13–28. Online: www.scribd.com/read/362570562/Airpower-Reborn-The-Strategic-Concepts-of-John-Warden-and-John-Boyd#
- OLSEN, John Andreas (2018): Understanding Modern Airpower. *The RUSI Journal*, 163(3), 12–20. Online: <https://doi.org/10.1080/03071847.2018.1494350>
- PETERSSON, Emil (2023): Looking to the Skies: Operation Unified Protector and the Strategy of Aerial Intervention. *International Interactions*, 49(5), 813–844. Online: <https://doi.org/10.1080/03050629.2023.2250901>
- STEPHENS, Alan (2015): Fifth-Generation Strategy. In OLSEN, John Andreas (szerk.): *Airpower Reborn* [ePub]. Annapolis: Naval Institute Press, 243–293. Online: www.scribd.com/read/362570562/Airpower-Reborn-The-Strategic-Concepts-of-John-Warden-and-John-Boyd#
- SZŰCS Pál – KRAJNC Zoltán (2014): Hugh Trenchard Légierő Értelmezése. *Repüléstudományi Közlemények*, 26(1), 18–24. Online: https://repulestudomany.hu/folyoirat/2014_1/2014-1-02-Szucs_P-Krajnc_Z.pdf
- TOMES, Robert (2006): Schlock and Blah: Counter-insurgency Realities in a Rapid Dominance Era. *Small Wars & Insurgencies*, 16(1), 37–56. Online: <https://doi.org/10.1080/0959231042000322558>
- TORP, S. M. (2015): The Strategic Turn in Communication Science: On the History and Role of Strategy in Communication Science from Ancient Greece Until the Present Day. In HOLTZHAUSEN, D. R. – ZERFASS, A. (szerk.): *The Routledge Handbook of Strategic Communication*. New York: Routledge, 34–52.
- United Kingdom (UK) Ministry of Defence (MoD) (2022): *Joint Doctrine Publication 0-30. UK Air Power*. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1116428/UK_Air_Power_JDP_0_30.pdf
- United States (U.S.) Air Force (2021): *Air Force Doctrine Publication One. The Air Force*. Online: www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_1/AFDP-1.pdf